

ШИФР «Online forum theatre»

**СОЦІАЛЬНА ПРОФІЛАКТИКА ПРОБЛЕМИ ТОРГІВЛІ ЛЮДЬМИ
ІЗ ЗАСТОСУВАННЯМ ФОРУМ-ТЕАТРУ В ONLINE-ФОРМАТІ**

ЗМІСТ

ВСТУП	3
Розділ 1. Обґрунтування форум-театру в online-форматі для соціальної профілактики торгівлі людьми	6
1. 1 Online фокус-групи для визначення обізнаності студентської молоді про проблему торгівлі людьми	6
1.2. Особливості підготовки форум-театру в online-форматі	9
Розділ 2. Експериментальне дослідження форум-театру в online-форматі	14
2.1. Реалізація форум-театру в online-форматі	14
2.2. Порівняння результатів реалізації традиційного та online-форматів реалізації форум-театру	15
ВИСНОВКИ	21
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	24
ДОДАТОК А	26
ДОДАТОК Б	28
ДОДАТОК В	30

ВСТУП

Проблема торгівлі людьми залишається актуальною в першій чверті XXI століття. Одним з чинників може бути низька обізнаність населення про неї. За даними Міністерства соціальної політики України, станом на 3.12.2020 р., кількість осіб яким було встановлено статус особи, що постраждала від торгівлі людьми становить, – 132 [3]. Відповідно, вразливих груп також існує велика кількість, а студентська молодь – одна з них.

Якщо дивитися розподіл за певними ознаками (стать, громадянство, вид експлуатації та ін.) стає зрозумілим, що з проблемою торгівлі людьми більшою мірою стикаються чоловіки, а питання є актуальним не лише для осіб, які працевлаштовуються за кордоном, але й в Україні. Також найчастіші випадки, які були зафіксовані виникали у сфері трудових відносин. Так, молодь, яка закінчує навчання в університеті і планує працевлаштуватися є однією із найбільш вразливих груп, а соціальна профілактика торгівлі людьми є актуальною.

Якщо ж говорити про нормативну базу, що стосується даної теми, то перш за все варто звернутися до Закону України «Про соціальні послуги». Саме у ньому зазначається про складні життєві обставини (СЖО) і те, що потрапляння в ситуацію торгівлі людьми є одним з чинників, які їх зумовлюють [2].

Тоді як соціальна профілактика це одна з базових соціальних послуг, що може бути використана для мінімізації впливу СЖО на особу. Тому, у даній роботі увага зосереджена саме на ній [2].

У Законі України «Про протидію торгівлі людьми» поняття «торгівля людьми» визначене як «здійснення незаконної угоди, об'єктом якої є людина, а так само вербування, переміщення, переховування, передача або одержання людини, вчинені з метою експлуатації, у тому числі

сексуальної, з використанням обману, шахрайства, шантажу, уразливого стану людини або із застосуванням чи погрозою застосування насильства, з використання службового становища або матеріальної чи іншої залежності від особи, що відповідно до Кримінального кодексу України визнаються злочином» [1].

Варто звернути увагу на ще один документ – «Стандарт надання послуг із соціальної профілактики торгівлі людьми». У цьому документі визначається, яким чином варто реалізовувати саме цей вид послуг, визначаються методи реалізації послуги – консультації, бесіди, лекції, тренінги, відеолекторії, масові заходи, акції тощо. Соціальні послуги з профілактики торгівлі людьми надаються з урахуванням реального поширення торгівлі людьми та пов'язаних з нею кримінальних правопорушень як у цілому по Україні, так і по адміністративно-територіальних одиницях, а також серед окремих категорій населення, насамперед молоді [4].

Якщо ж говорити про попередню практику реалізації форум-театру, то вона була успішною і проходила в традиційному форматі. Один з таких заходів був про «Протидія торгівлі людьми». «Шкільний булінг», «Домашнє насильство» - теми інших реалізованих вистав.

В умовах карантину тема протидії торгівлі людьми залишається актуальною, а форум-театр один з дієвих методів, які можемо використовувати. Проте, важливо знайти нові прийоми та засоби його реалізації в умовах наявних обмежень. За умови таких обмежень інформаційні технології надають широкий спектр різних можливостей, якими можна скористатися.

Об'єкт – соціальна профілактика торгівлі людьми.

Предмет – студентський форум-театр як метод соціальної профілактики торгівлі людьми.

Мета – дослідити в умовах обмежень безпосереднього спілкування через пандемію COVID-19 можливості форум-театру в online-форматі для соціальної профілактики проблеми торгівлі людьми серед студентської молоді.

Основні завдання:

- визначити обізнаність та виявити стереотипи у студентської молоді (із різних міст України) стосовно проблеми торгівлі людьми шляхом проведення фокус-групового дослідження;
- визначити особливості підготовки форум-театру в online-форматі;
- визначити індикатори ефективності форум-театру;
- здійснити експериментальну перевірку можливості форум-театру в online-форматі для студентської молоді;
- порівняти результати традиційного форум-театру та форум-театру в online-форматі;
- зробити висновки та сформулювати рекомендації.

Теоретична значення роботи полягає в тому, що розроблено послідовність кроків реалізації соціальної профілактики із проблеми торгівлі людьми із застосуванням форум-театру: 1) вивчення обізнаності із проблеми та наявних потреб; 2) проведення заходу соціальної профілактики; 3) аналіз отриманих результатів. Випробувано відповідний online-формат роботи.

Практичне значення роботи полягає в тому, що апробовано проведення форум-театру в online-форматі. До даного виду роботи залучені представники із 6 областей України, кожен із них отримав відповідний досвід, що може бути використано та розповсюджено далі.

Розділ 1. Обґрунтування форум-театру в online-форматі для соціальної профілактики торгівлі людьми

1.1 Online фокус-групи для визначення обізнаності студентської молоді про проблему торгівлі людьми

Низька обізнаність про проблему торгівлі людьми виступає одним з основних чинників її поширення. І хоча за останні роки збільшилась кількість заходів, спрямованих саме на інформування населення, кількість постраждалих та шляхи їх вербування збільшуються. У 2019 році було проведено «Дослідження обізнаності про ризики торгівлі людьми серед уразливих дітей та молоді в Україні». Метод опитування: особисте інтерв'ю з представниками одинадцяти вразливих груп дітей та молоді та контрольних груп, а також з 50 представниками організацій, що працюють з даними групами. Обсяг вибірки: 3 022 особи, віком від 13 до 20 років. Результати показують, що 43% готові поїхати працювати в інше місто без офіційного оформлення документів, 23% працювати в іншій країні (неофіційно). 59 % вважає, що вони не можуть потрапити у подібну ситуацію. Соціальні мережі та різні інтернет-сайти виступають основними джерелами пошуку інформації [6]. Отже, результати даного дослідження є підтвердженням того, що соціальна профілактика проблеми торгівлі людьми все ж залишається актуальною серед молоді.

Для того, щоб визначити рівень обізнаності варто використовувати різного роду дослідження. Використання саме фокус-групового дослідження дозволяє чітко зосередитись на цільовій аудиторії - студентах з різних областей України. Більше того, в ході обговорення проблеми отримуємо розгорнуті відповіді від кожної/ного і можемо задавати уточнюючі запитання. Також, саме такий формат роботи допомагає

визначити рівень поінформованості студентської молоді про тему торгівлі людьми або виявити певні стереотипи, що стосуються проблеми.

В рамках проведеного дослідження цільовою аудиторією виступали студенти/тки ЗВО з різних областей України: Західний, Центральний та східний регіони (Львівська, Чернівецька, Київська, Запорізька, Сумська та Харківська) і основна робота проводилася саме з ними. Так, спочатку було проведено 3 фокус-групових дослідження за їх участю (в online-форматі) [5].

Фокус-група – це один з якісних методів. Респондентами (тими, хто бере участь) виступають особи, які працюють групами від 8 до 10 осіб і були попередньо відібрані за ознаками, які є важливими та основними в даному дослідженні. Вся робота проводиться модератором, а увага фокусується на окремій темі, проблемі. Також, попередньо розробляється гайд (сценарій дослідження), у якому описуються основні питання до респондентів.

В сучасних умовах карантинних обмежень набуває поширення використання online фокус-груп, де вся робота переноситься в Інтернет-простір.

У відповідності до методики фокус-групового дослідження робота проводилась наступним чином. Спочатку було обрано по 2 області, які є прикордонними, з різних частин країни (західна, центральна, східна).

Далі, через контактування зі студентами, які є амбасадорами/ками з питань протидії торгівлі людьми і пройшли відповідне навчання в рамках «Літньої школи для майбутніх соціальних працівників та психологів» від Координатора проектів ОБСЄ в Україні, відбулося інформування про такий вид роботи і студенти/тки, які виявили бажання могли долучитись потім до самих фокус-груп.

Наступний етап – розроблення графіку проведення дослідження та написання гайду (див. Додаток А). Після чого відбувались самі фокус-

групи із залученням цільової аудиторії з використанням платформи ZOOM. Тривалість кожної – 1 година, кількість учасників/ниць – 8 осіб. Всього респондентами виступило 24 особи (з них: хлопці – 12, дівчата – 12). Віковий показник – 18-25 років.

Специфіка online-формату полягала в тому, що потрібно було розробити графік для проведення фокус-груп так, щоб кожен учасник/ниця могли приєднатися у той час, який планувався. Складність була в тому, що студенти мають різне навчальне навантаження і є представниками/ницями різних областей України. Потрібно було враховувати технічні можливості кожного/ної. Так, відповіді могли надходити лише в чат, або особа працювала без камери, проте з увімкненим мікрофоном та ін.

Результати показали, що студенти із західних областей більше розглядають можливості переїзду на роботу в інше місто чи навіть країну, тоді як студенти зі східних областей розглядають можливості працевлаштування на місці. Також майже кожен/на учасник/ця дослідження мають знайомих чи рідних, які працювали за кордоном, проте не всі знають, що потрібно було б зробити перед від'їздом (наприклад, знайти номери посольств, зробити копії документів, читання договору зрозумілою для них мовою та ін.).

Якщо ж говорити про ще одні результати дослідження, то воно показало, що у студентської молоді все ж існують певні стереотипи, які стосуються даної проблеми. А саме:

- друзі – це надійне «джерело» для того, щоб дізнатись про роботу;
- ситуація торгівлі людьми можлива тільки тоді, коли ти їдеш на роботу;
- «зі мною це точно не трапиться»;
- торгівля людьми більш поширена за кордоном;
- торгівля людьми – це лише продаж органів чи сексуальна

експлуатація.

Виявлені стереотипи можуть певним чином свідчити про те, що студентська молодь не до кінця є обізнаною у темі торгівлі людьми. В ході наступних етапів нашої роботи акцент робився на 2 стереотипах: «друзі – надійне джерело» та «зі мною це не трапиться». Були обрані саме ці, бо вони переважають у відповідях цільової аудиторії на відміну від інших.

Отже, фокус-група це дієвий метод роботи. Він дозволяє залучати цільову аудиторію дослідження, яка буде відповідати необхідним ознакам, що мають бути присутніми (наприклад, віковий показник, місце проживання та ін.). Можливий варіант реалізації фокус-груп в online-форматі. Він також є ефективним, проте варто враховувати технічні можливості респондентів.

1.2. Особливості підготовки форум-театру в online-форматі

Форум-театр – це лише одна з форм театру пригноблених, що була розроблена Аугусто Боалем. Ця методика знайшла активне застосування в практиці соціальної роботи та має визначену структуру: в основній ролі виступає особа, яка зіткнулася з певними життєвими обставинами і вона не може їх самостійно подолати («пригнічена особа»). Обов'язковою є присутність «агресора», а також «спостерігачів». Дія починається словами ведучого («джокера») та завершується його словом: «СТОП!». Основна частина усього процесу – це заміна непрофесійних акторів глядачами, які присутні на заході. Проте, для того, щоб це було ефективно ведучий має правильно підготувати аудиторію до роботи. Для цього використовується ряд підготовчих вправ, які налаштовують на активний процес. Більше того, джокер має бути також підготовлений до цієї роботи, знатися у тій темі, яка обговорюється, адже в ході всього можуть виникати запитання,

незрозумілі моменти, на які потрібно знати відповідь. Тому іноді до роботи можуть залучатися експерти/тки з різних галузей.

У даній роботі форум-театр був в online-форматі на тему «Протидія торгівлі людьми» і готувався з урахуванням отриманих результатів фокус-групового дослідження. Обрано саме такий вид роботи, адже він дозволяє людині певним чином програти сценку з реального життя, щоб побачити дії та їх наслідки, отримати зворотний зв'язок на свої дії, почути точку зору інших осіб та, можливо, замислитись над проблемою. Все відбувалось як і в традиційному форматі роботи із безпосереднім залученням цільової аудиторії, непрофесійних акторів, експертів.

Проблема торгівлі людьми починає широко досліджуватися в Україні. Теоретичні дослідження форум-театру та гендерного аспекту в його реалізації здійснено, зокрема, в праці Палько І.М. [8].

У рамках кваліфікаційної роботи Недар А.С. опрацьовувалася тема «Форум-театр як методика соціальної профілактики у сфері протидії торгівлі людьми серед учнівської молоді». У зв'язку з карантинними обмеженнями робота зі школярами була відтермінована, проте проведено для тренерів-експертів, фахівців соціальної сфери, які працюють в об'єднаних територіальних громадах Сумської області та безпосередньо займаються наданням соціальних послуг різним категоріям населення, зокрема в напрямку протидії торгівлі людьми. Результати показали, що дана методика є дійсно ефективною у роботі з обраною проблемою [7].

Ще одна робота, що стосується проблеми торгівлі людьми, була виконана Шеремет М.Д. Назва роботи – «Соціальна настільна гра як засіб профілактики торгівлі людьми серед студентської молоді». В рамках роботи було описано фактори, які впливають на ризики потрапляння в ситуацію торгівлі людьми саме студентською молоддю, недостовірні уявлення про неї. Основним інструментом була використана настільна гра. Вона була розроблена та апробована саме серед студентської молоді і має

назву «ANTI TRAFFICKING» [9].

Створення сценарію – один з ключових моментів, що вплине на ефективність запланованої роботи форум-театру. Акторами висвітлюється певна соціальна проблема, але без варіантів її вирішення, сцена завершується за мить до того, як сталася певна криза. Після завершення «джокер» за допомогою допоміжних питань проводить обговорення всього дійства, яке відбувалося, з групою глядачів. Далі глядачам пропонується вийти на сцену для представлення власного варіанту впливу на ситуацію. Причому «агресора» та «пригнічену особу» не можна замінити в ході подальшого дійства.

Сценарій будувався на основних стереотипах, що було виявлено у респондентів. Під них було підібрано реальний кейс з життя, що висвітлює цю проблему. Кейс обирався з бази кейсів «Літньої школи для майбутніх соціальних працівників та психологів» з питань протидії торгівлі людьми. Потім, на основі цього кейсу розроблено сценарій з дотриманням його структури, необхідної кількості основних акторів (див. Додаток Б).

У ході підготовчої роботи було проаналізовано наявний досвід форум-театрів в онлайн-форматі. Наприклад, вистава «СурМАМА» від театру «Крила слуги». Процес був побудований таким чином, що спочатку люди, які погодились долучитись мали переглянути на сторінці театру в YouTube запис вистави. Після чого приєднувались до конференції ZOOM, де і відбувалось основне обговорення вистави з усіма основними етапами [10].

При підготовці форум-театру в online-форматі варто пам'ятати про певні особливості і врахувати їх у самій роботі. Попередньо було визначено, що актори мають приєднуватися до заходу не під своїм іменем, а тим, яке використовується для ролі. На початку роботи усім (крім непрофесійних акторів) було вимкнено мікрофони. Це робиться для того, щоб зайві звуки не заважали під час програвання ситуації. Після чого той,

хто бажав задати запитання писав в чат конференції аби відслідковувати послідовність того, хто за ким буде висловлюватися. Щоб учасники/ниці могли не вмикаючи мікрофон показати свою готовність стати на одну з ролей – вони могли використовувати жести, які наявні на панелі. Також перед початком заходу було прохання попередити про технічні можливості кожного/ної, щоб організатори могли у відповідності до цього будувати роботу. Так, наприклад ми розуміли, що ми не будемо отримувати відповіді одразу від деяких учасників/ниць, а будемо бачити їх лише у вигляді повідомлень.

Отже, визначено такі особливості форум-театру в online-форматі:

- при підготовці варто враховувати технічні можливості самих непрофесійних акторів форум-театру (наприклад, у когось немає можливості підключатися з камерою);
- варто попередньо провести декілька репетицій майбутньої вистави, адже в такому форматі глядачами можуть гірше відслідковуватись емоції/настрій, яку актор/ка мають передати через свою роль (наприклад, глядачам не буде зрозуміло де ж у показаному сюжеті «агресор» чи «пригнічена особа»);
- сценарій має будуватись таким чином, щоб ситуацію можливо було легко уявити. Наприклад, легше буде сприйматись сюжет, де в основі лежить телефонна розмова, адже на екрані просто бачимо людей, які знаходяться в різних приміщеннях. Коли ж хочемо зобразити ситуацію в транспорті, то варто подумати про фон, який буде допомагати у візуалізації всього, що буде відбуватись;
- на етапі проведення вже самого форум-театру в online-форматі непрофесійні актори та джокер мають підключитись раніше, щоб виявити до початку роботи технічні несправності (якщо такі виникають);
- кожен/на (з числа непрофесійних акторів) мають змінити свої імена у відповідності до тієї ролі, що мають. Робиться це для того, щоб коли йде

програвання ситуації глядачі могли розуміти, від якої ролі йде відповідна репліка;

- під час підключення та на етапі програвання ситуацій мають бути вимкненими мікрофони тих, хто не бере в даний момент безпосередньої участі. Так, не буде чути зайвих звуків, що можуть заважати в роботі;

- варто враховувати технічні можливості учасників/ниць, які будуть долучатись до заходу. Можливо, організатори мають бути попередньо повідомлені про те, хто буде з увімкненою камерою, матиме змогу писати тільки в чат і таке інше;

- як і в традиційному форматі варто подумати про підготовчі та завершальні вправи форум-театру, бо без них не можливе ефективне налаштування аудиторії на роботу та її завершення;

- варто максимально користуватись уже вбудованими засобами та функціями платформи, що використовується в роботі. Наприклад, встановлення та використання фону (непрофесійними акторами), панель жестів (за допомогою них учасники/ниці можуть показувати своє бажання висловитися чи інше), чат (для надсилання повідомлень, запитань, щоб таким чином встановити послідовність хто за ким буде вмикати мікрофон та говорити не перебиваючи іншого/шу).

Розділ 2. Експериментальне дослідження форум-театру в online-форматі

2.1. Реалізація форум-театру в online-форматі

Як було зазначено в розділі 1, на основі двох найбільш поширених стереотипів, виявлених у ході проведених online фокус-груп, було розроблено сценарій, а саме «друзі – надійне джерело» та «зі мною це не трапиться». Після чого було реалізовано форум-театр в online-форматі (з урахуванням особливостей, які раніше зазначалися). Акторами виступали студенти/тки спеціальності «Соціальна робота» 4 та 3 курсів. Учасники/ниці – респонденти попередніх фокус-груп та просто зацікавлені студенти/тки. Сам захід відбувся 9.12.2020 р. з використанням платформи ZOOM. Всього було залучено 21 особу, серед яких – 2 експерта. Активність студентської молоді під час реалізації форум-театру є одним з показників того, що вони були включені в процес обговорення проблеми торгівлі людьми.

Експерт, що був залучений до заходу, має досвід роботи з особами, які потрапляли в ситуацію торгівлі людьми. Тому, учасникам/цям наводились реальні кейси з практики схожі до тих, що було покладено в основу сценарію. Проте, з заміною усіх відомостей про реальних осіб. Після чого, були спроби саме студентами програти одну з ролей та здійснити певний вплив на ситуацію, що була запропонована.

Учасниками було запропоновано близько 10 варіантів розвитку подій та вирішення проблемної ситуації. До активної участі долучилося 60% учасників/ць, що мали змогу бути з увімкненою камерою та мікрофоном. Решта могли писати свої варіанти та думки в чат. Зокрема були запропоновані такі варіанти дій в наявній проблемній ситуації:

- формулювання якомога більшої кількості уточнюючих запитань про майбутню роботу, коли ставали на роль подруги (в I сценці);
- введення додаткових сторонніх осіб, що намагались задати якомога більше навідних питань до подруги, що пропонує роботу;
- заперечення того, що подруга є «вербувальницею»;
- висловлювали зацікавлення та навідні запитання з приводу того, що подруга, яка пропонує роботу є підозрілою, а та, яка проходила повз і зупинилась на декілька хвилин – насправді може бути її співницею;
- була також думка, що пропозиція подруги є нормальною, а от підозрілим є тільки роботодавець.

У цілому, захід відбувся достатньо активно та змістовно. Учасниками/цями пропонувалися різні варіанти рішення ситуації. Також, вони мали змогу отримати зворотній зв'язок на свої дії від експертів та непрофесійних акторів. Результати показали, що студентам стало більш зрозуміло, як вони можуть поводитися у подібних ситуаціях.

2.2. Порівняння результатів реалізації традиційного та online-форматів реалізації форум-театру

Було обрано такі індикатори ефективності соціальної профілактики торгівлі людьми із застосуванням методу форум-театру в online-форматі:

- активна/пасивна участь в програванні ситуацій (у форум-театрі);
- висловлення думки про варіанти впливу на ситуацію;
- обізнаність про проблему, що розглядається;
- порівняння активності на початку форум-театру та на завершенні;
- отримані відгуки/коментарі про реалізований захід (від самих учасників/ниць);
- відгуки учасників/експертів.

Зосереджувались саме на таких, адже за допомогою них можливо побачити ефективність роботи. Результати форум-театру можуть бути не зовсім чіткими, проте їх можна відслідкувати саме за допомогою таких індикаторів. А для того, щоб побачити ще й ефективність підготовчого етапу та розуміти як будувати подальшу роботу, важливими є відгуки та коментарі від самих учасників/ниць та експертів.

За відповідними індикаторами були порівняні результати традиційного форум-театру (який був реалізований нами 02.03.2020 в очному форматі на базі одного із коледжів) та форум-театру в online-форматі. Отримано такі результати (див.табл.1 та Додаток В).

Таблиця 1. Порівняння ефективності традиційного та online-форматів форум-театру

Індикатори ефективності роботи	Традиційний формат форум-театру	Online-формат форум-театру
1	2	3
Активна/пасивна участь в програванні ситуацій (у форум-театрі).	Учасники/ниці проявляли свою активну позицію на етапах програвання ситуацій форум-театру. Адже вони пробували себе в деяких ролях та намагались вплинути своїми діями на ситуацію.	На етапі програвання ситуацій (у форум-театрі) все ж переважала активна позиція серед студентів/ток. Вони пропонували власні рішення ситуації, ставали на ролі акторів.

Продовження табл.1

1	2	3
Висловлення думки про варіанти впливу на ситуацію	Висловлення думок було також активним. Більше того виникали запитання та варіанти розвитку ситуації та впливу на неї. Так, в ході обговорення з'ясувались зовсім нові речі, які не передбачались основним сценарієм роботи	Висловлення думки про варіанти впливу на ситуацію відбувались різними шляхами: ставання безпосередньо на роль актора/ки, висловлення свого бачення подальшого розвитку ситуації, задавання уточнюючих запитань чи пояснення свої ідеї і аж потім вступ в діалог з акторами/ками
Обізнаність про проблему, що розглядається	Студентська молодь, що була присутня на заході має певні знання та уявлення про проблему, що розглядалася. Проте, вони певним чином є недостовірними. Тому, на етапі переходу до програвання ситуацій форум-театру – виникали певні запитання	Фокус-групове дослідження, яке було проведено попередньо показало, що студентська молодь є відносно обізнаною у проблемі. Проте, інформація є не цілком достовірною. У відповідях виявлено певні стереотипи, що стосуються теми протидії торгівлі людьми

Продовження табл.1

Порівняння активності на початку форум-театру та на завершенні	Якщо порівнювати активність під час реалізації форум-театру, то вона також збільшувалась від початку роботи до її завершення. Учасниками проговорювалися варіанти впливу на ситуацію але більшим чином вони майже не відрізнялися один від одного. Проте після активного обговорення проблемного моменту все ж відбулось пропонування рішень, які все ж несли певну частку впливу	Активність від початку роботи до завершення збільшувалась. Адже, наприклад, спочатку в учасників/ниць було розуміння того, що можна спробувати замінити у першій сцені подругу. Проте, коли пробували це робити, діалог майже нічим не відрізнявся від того, що пропонувався нами. Тоді як під кінець роботи, студенти/тки виявляли бажання повернутись ще до першого епізоду, спробувати ще свої думки перенести в роль, більше проговорювали варіанти дій
Отримані відгуки/коментарі про реалізований захід (від самих учасників/ниць)	Відгуки отримані були під час заходу та після його завершення. Це був новий формат роботи для цільової аудиторії, вони	Отримані відгуки/коментарі про реалізований захід (від самих учасників/ниць) були як під час заходу,

Продовження табл. 1

	були зацікавлені у тому, щоб спробувати попрацювати з іншими темами. Більше того, учасники змогли отримати нову для себе інформацію про проблему торгівлі людьми і те, що потрібно протидіяти цьому явищу	так і після нього але вже в особисті повідомлення. Загалом, захід видався цікавим для студентів/ток, бо це був новий формат роботи для них. Дехто проговорював те, що було цікаво працювати з людьми з інших областей і взагалі, почути нову достовірну інформацію про цю проблему
Відгуки учасників/експертів	Серед присутніх були представники коледжу, у якому проводився захід, які й надали схвальні відгуки про такий вид роботи, та зазначили, що це ефективний вид діяльності при обговоренні такої складної теми	На заході були присутні експерти, що за необхідності давали свої коментарі та наводили реальні кейси з їх професійної діяльності. Вони також дали свої коментарі та зазначили, що це той формат роботи який є доцільним при обговоренні проблеми торгівлі людьми і дійсно є ефективним

Отже, ефективність форум-театру у соціальній профілактиці торгівлі людьми є високою. Проте слід враховувати відмінності у його реалізації між традиційним та online-форматами. Було виявлено те, що інформація, яка попередньо була відома учасникам/цям про торгівлю людьми є не до кінця достовірною і зумовлює стереотипне бачення проблеми. Online-формат форум-театру відкрив нові можливості студентів/ток: почути достовірну інформацію, поспілкуватися та обмінятись думками з представниками/ницями інших областей України, спробувати у «безпечних умовах» свої дії та отримати зворотній зв'язок на них.

ВИСНОВКИ

Дана робота стосується соціальної профілактики проблеми торгівлі людьми. Для обґрунтування актуальності проблеми використано статистичні дані Міністерства соціальної політики України, що стосуються проблеми. Підкреслимо, що актуальність соціальної профілактики торгівлі людьми зберігається й в умовах карантину через COVID-19. Тож потрібно дослідження відповідних особливостей проведення форум-театру в online-форматі. Була реалізована безпосередня робота з цільовою аудиторією. В якості цільової аудиторії виступала студентська молодь із різних областей України, а саме: Чернівецька, Львівська, Київська, Запорізька, Сумська та Харківська.

1. Спочатку за допомогою фокус-групового дослідження (в online-форматі) було визначено рівень обізнаності студентської молоді про проблему торгівлі людьми. Виявлено, що респонденти/тки мають певні стереотипи щодо цього питання. А саме було виявлено, що типовими стереотипами є:

- друзі – це надійне «джерело» для того, щоб дізнатись про роботу;
- ситуація торгівлі людьми можлива тільки тоді, коли ти їдеш на роботу;
- «зі мною це точно не трапиться»;
- торгівля людьми більш поширена за кордоном;
- торгівля людьми – це лише продаж органів чи сексуальна експлуатація.

2. На основі отриманих результатів будувалась робота по підготовці та проведенню форум-театру. На відміну від традиційного формату, online-формат передбачає більш довгу підготовку до його реалізації, адже вся діяльність має здійснюватися в мережі, а це в свою чергу несе додаткові ризики, які варто враховувати ще до початку роботи. Визначено

особливості форум-театру в online-форматі, що стосуються самих непрофесійних акторів та окремо учасників/ниць. Це і врахування технічних можливостей, робота на підготовчих етапах, побудова сценарію, варіанти включення глядачів в роботу та ін.

3. Для того, щоб вся робота була ефективною було визначено індикатори її ефективності, які б дозволили відслідковувати процес саме за ними (коригувати, змінювати повністю чи залишити таким, як і є).

4. Далі було експериментально перевірено можливості саме online-формату форум-театру у роботі зі студентською молоддю по темі протидії торгівлі людьми. Захід відбувався з використанням платформи ZOOM. Результати самої роботи описані у порівнянні з традиційним форматом реалізації. Було виявлено, що такий варіант роботи є не менш ефективним порівняно з іншим, проте потребує додаткової підготовки: врахування технічних можливостей учасників/ниць, формат виступу непрофесійних акторів, використання вбудованих можливостей інтернет платформи (реакції жестами, надсилання повідомлень в чат та ін.). Можливостями online-формату стало спілкування та обмін думками між представниками/цями з різних областей країни.

За підсумками роботи можна сформулювати такі рекомендації:

1. Для студентів спеціальності «Соціальна робота»:

- покращити свої навички проведення форум-театру, саме в online-форматі, адже такий вид роботи є ефективним та відносно доступним (під час дистанційної форми навчання) та взяти до уваги результати даної роботи для того, щоб використати напрацювання у кваліфікаційній роботі;
- відстежувати нові інструменти інтернет-конференцій та розширення їх функціоналу;

- поглиблювати знання з питань протидії торгівлі людьми, щоб створювати більш активне обговорення проблеми на різних етапах театру.

2. Для представників громадських об'єднань та соціальних служб, що займаються проблемою соціальної профілактики торгівлі людьми:

- використовувати форум-театр як інструмент у соціальній профілактиці торгівлі людьми;
- використовувати online-формат форум-театру у своїй роботі, бо він збільшує спектр можливостей по залученню цільової аудиторії до роботи.

3. Для акторів форум-театру:

- працювати далі над створенням, апробацією та реалізацією форум-театрів, а також підвищенням ефективності роботи в online-форматі;
- доповнювати та розширювати базу сценаріїв у відповідності до актуальною проблематики торгівлі людьми.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Закон України «Про протидію торгівлі людьми». [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3739-17#Text>
2. Закон України «Про соціальні послуги». [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2671-19>
3. Міністерство соціальної політики України. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.msp.gov.ua/news/19413.html>
4. Наказ Міністерства соціальної політики України «Про затвердження стандартів надання соціальних послуг особам, які постраждали від торгівлі людьми». [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1327-13#Text>
5. Гірник А.М., Гірник Д.А. Метод он-лайн фокус-груп. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://ekmair.ukma.edu.ua/bitstream/handle/123456789/3958/Hirnyk_Metod_on-lain.pdf
6. Дослідження обізнаності про ризики торгівлі людьми серед уразливих дітей та молодів Україні. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://iom.org.ua/sites/default/files/infographics_of_survey_key_findings_on_h_t_awareness_among_vulnerable_children_and_youth_ukr_0.pdf
7. Недар А.С. Форум-театр як методика соціальної профілактики у сфері протидії торгівлі людьми серед учнівської молоді. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://essuir.sumdu.edu.ua/handle/123456789/79697>
8. Палько І.М. Соціально-інтерактивний театр життя: гендерний аспект. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://core.ac.uk/download/pdf/12084375.pdf>
9. Шеремет М.Д. «Соціальна настільна гра як засіб профілактики

торгівлі людьми серед студентської молоді». [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://essuir.sumdu.edu.ua/bitstream-download/123456789/74801/3/Sheremet_bak_rob.pdf

10. Прем'єра вистави «СурМАМА» від театру «Крила слуги». [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.racyja.com/kultura/teatr-kryly-khalopa-pradstaviu-pre/>

11. Кравченко І.О. Форум-театр як форма профілактики шкільного булінгу. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://ifsk.sumdu.edu.ua/images/doc/konf_IFSK_2020_Zbirnuk.pdf

ДОДАТОК А

Гайд фокус-групи**Цілі дослідження:**

- вивчити рівень поінформованості про проблему торгівлі людьми;
- виявити знання способів убезпечення від випадків торгівлі людьми;
- дослідити готовність виїжджати за кордон чи в інше місто на роботу.

Метод: фокус-групові дискусії

Кількість: 3

Цільові групи: студенти з різних міст України (західний, центральний та східний регіони)

Кількість учасників кожної групи – від 8 до 10 осіб.

Тривалість: 1 год. кожна

Географія: Сумська, Харківська, Львівська, Чернівецька, Запорізька, Київська області

Сценарій дослідження**ВСТУП (10 хвилин)**

Доброго дня! Сьогодні Ви є учасниками/цями фокус-групового дослідження. Отримані результати будуть використовуватися лише в узагальненому вигляді.

1)Тема обговорення «Обізнаність студентів про проблему торгівлі людьми».

2)Конфіденційність, аудіо-запис, мова дискусії.

3)Основні правила:

- щирість та чесність відповідей;
- участь усіх учасників/ць в обговоренні;
- немає правильних або неправильних відповідей;
- повага до думки інших, толерантне ставлення;
- висловлення особистої думки, навіть якщо вона не співпадає з думкою більшості учасниць фокус-групи.

ПЕРШИЙ БЛОК

1)Знайомство з респондентами. Учасників/ць просять назвати своє ім'я, місце навчання та курс.

2)Які плани на найближчі 5 років, після завершення навчання.

ДРУГИЙ БЛОК

1)Чи бачать для себе перспективи життя і роботи у своєму місті? (Якщо бачать, то в чому перспективи – у підвищенні урядом зарплат, у відновленні роботи заводів, зокрема через залучення іноземних капіталів, у створенні умов для бізнесу та самозайнятості, в т.ч. і на фрілансі).

2)Чи хотіли б поїхати заробляти в інші міста України? Чому?

3)Чи хотіли б поїхати заробляти в інші країни: в РФ, в Польщу, Німеччину, США, тощо? Чому?

4)Чи хтось із родичів/знайомих виїжджали на заробітки? Ким працювали? Куди виїжджали?

5)Чи хотіли переїхати кудись на ПМЖ? (куди саме?)

6)Яким джерелам для пошуку роботи Ви довіряєте? (перечислити декілька)

7)Які ТОП-3 питання Ви б у першу чергу задали своєму роботодавцю? *(щоб виявити чи вони цікавляться тільки оплатою праці чи, можливо, спершу поцікавляться скількох годинний робочий день, мед.страхування і таким іншим)*

8)Що на вашу думку потрібно обов'язково зробити перед робочою поїздкою за кордон? *(перевірити наявність даної фірми куди їдуть, залишити інформацію куди ти їдеш своїм рідним, копії документів, телефони та адреса посольств і таке інше)*

9)Чи відомо Вам, що взагалі існує така проблема «торгівля людьми»? Звідки Ви про неї дізналися?

10)Як Ви розумієте проблему “торгівля людьми”?

11)Чи чули Ви про випадки або які форми даної проблеми вам відомі? *(сексуальна експлуатація, трудова, жебракування і таке інше)*

12)Чи знаєте Ви хто такий «вербувальник»? Хто ним може бути? 13)Як Ви гадаєте, якими мають бути дії людини, яка потрапила у ситуацію торгівлі людьми?

ТРЕТІЙ БЛОК

1)Насамкінець питання до кожного/кожної. Як Ви вважаєте, чи могли б Ви особисто потрапити в ситуацію «торгівлі людьми»? Що Вам слід зробити особисто, щоб попередити таку ситуацію?

ДОДАТОК Б

Сценарій форум-театру для проведення в online-форматі

Дійові особи: Марина, Ольга, Ангеліна, колега Андрій, роботодавець.

1 сценка

Розмова між подругами

- Привіт, Марин.
- Привіт, Оль.
- Як справи? Давно не бачились. Де пропадала?
- Та....Набридло слухати постійні докори чоловіка, що я мало заробляю, а тільки витрачаю. Тому вирішила попрацювати за кордоном.
- Да? Я думала тільки у мене сварки в родині через це. І як тобі робота? Багато платять?
- Мені вистачає! Так, а що за сварки? Поїхали зі мною?
- Та ти що, у мене немає коштів на це. А попросити у чоловіка, то взагалі програшний варіант.
- Та скільки там треба? На оформлення туристичної візи – я дам тобі, потім вернеш.
- Привіт, дівчата! **(додається Ангеліна)**. Я оце йду, думаю ви чи не ви. Так рада бачити! Тебе, Марин, взагалі останній раз бачила рік назад.
- Ооо, привіт.
- Про що говоримо? Такі серйозні обличчя!
- Ой, та все як завжди. Робота. От Марина якраз розповідає. А у я вже на подумки збираю валізи..
- А що за робота? Якщо не секрет?
- Та..там треба..(її перебивають).
- Ой, дівчата маю бігти, бо не встигну в магазин...(слова Ангеліни).
- Да, біжи. Раді були бачити!
- Так ти говориш, що з усім pomoже фірма?
- Да! З тебе тільки туристична віза.
- Але ж...
- І взагалі, що за запитання? Ти що мені не довіряєш? **СТОП!**

2 сценка

- Ну от! Я ж тобі казала, що все нормально буде!
- Да, а що там по роботі? Мені зроблять документи?
- Ну це питання вже до фірми. Зроблять, де вони дінуться?
- Так, а завтра нам на скільки на роботу ?
- На 8. А, до речі, забула сказати, що треба підписати папірець якийсь. Ось. Я такий теж підписувала. Там про якусь безпеку.
- Але ж він на не зрозумілій мові.
- І що? Ти ж не квартиру комусь переписуєш.
- **(колега Андрій)** А ти перекладала, що ти так стверджуєш?
- Навіщо деталі. Тут просто підпис.
- Добре, давай. Тепер відпочивати. Бо втомилась з дороги..

3 сценка

- Марин, а коли мені повинні видати зарплату? Я ж вже тут більше місяця.
- Що ти мене постійно питаєш??Буде!! Може ти ще не заробила своє.
- Та як же не заробила, якщо я працюю з 6 ранку до 9 вечора і перерва лише пів години.
- І що? Більше працюєш, більші кошти. Я взагалі перші два місяці не отримувала. І нічого. Проте тоді отримала і змогла додому з'їздить. Тепер попрацюю буде більше.
- Дівчата, менше розмовляйте, більше працюйте (додається Андрій, колега)

4 сценка

- Доброго дня! Скажіть, коли я отримаю свою зарплату
- Доброго. Про яку зарплату йде мова? Ти тільки те й робиш, що говориш зі своїми подружками, а не працюєш.
- Так, що ви таке говорите...До речі, Ви не знаєте де поділась Марина? Я її не бачу останніх 3 дні й у квартирі не з'являється!!!
- Марина? Яка? А! Та яка з тобою на пару халтурила? Будемо вважати, що її перевели на інше виробництво (сміється) з постійним місцем проживання.
- Як? Куди? Чому вона мені нічого не сказала?
- Та то вже ваші проблеми, не мої. Марш на роботу, бо виробництво стоїть.
- Віддайте мені паспорт і я поїду додому, вже не можу працювати.
- Який паспорт? Я тільки почав робити тобі документи. Поки не відпрацюєш гроші які я на тебе витратив навіть не мрій!!
- Так, а як...
- Що як? Ти ж підписала документ!!
- Який? Що? Коли?
- Знала що підписуєш! Тепер ще й за це будуть претензії в мою сторону?
- Віддайте! - О, так ми ще й голос будемо підвищувати на керівництво?! **СТОП!**

ДОДАТОК В

Традиційний формат реалізації форум-театру

Реалізація online форум-театру

